

POSTANOWIENIE

Dnia 9 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania R. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.

w sprawie ze skargi R. K. o wznowienie postępowania zakończonego

prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z 20 listopada 2014 r., sygn. III AUa [...],

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 marca 2016 r.,

zażalenia ubezpieczonej na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 3 sierpnia 2015 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] postanowieniem z dnia 3 sierpnia 2015 r. odrzucił skargę ubezpieczonej R. K. o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 20 listopada 2014 r., III AUa ..

W uzasadnieniu postanowienia podano, że wspomnianym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 20 listopada 2014 r. oddalono apelację skarżącej od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 10 grudnia 2013 r., oddającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. z 7 sierpnia 2013 r., którą to decyzją organ rentowy ustalił, że wnioskodawczyni jako osoba prowadząca

działalność gospodarczą podlega ubezpieczeniu z tytułu tej działalności od podstawy nie niższej niż 60% kwoty przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w okresie od 1 września 2012 r. W dniu 6 lipca 2015 r. R. K., reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, wniosła skargę o wznowienie postępowania zakończonych tymże prawomocnym wyrokiem zarzucając, że nie została pouczona na żadnym etapie postępowania o przysługującym jej prawie wystąpienia do sądu o przyznanie pomocy prawnej z urzędu, stąd też nie była w stanie odpowiednio sformułować swojego stanowiska oraz nie wiedziała o możliwości wniesienia skargi kasacyjnej od zapadłego w sprawie rozstrzygnięcia. Skarżąca przywołała postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 1997 r. (III CKN 10/96, OSP 1997 nr 9, poz. 172), w którym stwierdzono, że niedziałanie w procesie pełnomocnika z urzędu może uzasadniać wznowienie postępowania na podstawie przewidzianej w art. 401 pkt 2 k.p.c. Brak pełnomocnika z urzędu wyklucza także - w myśl art. 408 k.p.c. - uchybienie przez ubezpieczoną terminu do wystąpienia ze skargą o wznowienie postępowania. Skarżąca wnosiła o zmianę wyroku Sądu Apelacyjnego i stwierdzenie, że nie podlega ustawodawstwu polskiemu w zakresie ubezpieczeń społecznych od dnia 1 września 2012 r., wstrzymanie wykonania zaskarżonego orzeczenia na podstawie art. 414 k.p.c. oraz zasądzenie kosztów procesu. Nadto wniosła o dopuszczenie dowodu z jej przesłuchania na okoliczności dotyczące przyczyn niezłożenia przez ubezpieczoną w terminie skargi kasacyjnej.

Sąd Apelacyjny zważył, że skoro skarżąca wskazała jako podstawę wznowienia art. 401 pkt 2 k.p.c., to stosownie do treści art. 407 § 1 k.p.c., gdy podstawą wznowienia jest pozbawienie możliwości działania lub brak należytej reprezentacji, początek biegu 3-miesięcznego terminu do wniesienia skargi wyznacza dzień dowiedzenia się przez stronę, jej organ lub przedstawiciela ustawowego o wyroku. Decydującą w tym względzie jest zaś data powzięcia wiadomości o treści sentencji wyroku, a nie data doręczenia jego uzasadnienia. W niniejszej sprawie skarżąca odebrała osobiście odpis wyroku Sądu Apelacyjnego w dniu 4 grudnia 2014 r. W związku z tym termin do wniesienia przedmiotowej skargi upłynął z dniem 20 lutego 2015 r. Tymczasem skarga o wznowienie postępowania została wniesiona w dniu 6 lipca 2015 r., a więc po ponad czterech miesiącach od upływu ustawowego terminu i podlegała - jako spóźniona -

odrzuconiu na podstawie art. 410 § 1 k.p.c. Przy ocenie uchybienia terminu do wniesienia niniejszej skargi nie ma natomiast znaczenia przywoływany przez skarżącą art. 408 k.p.c. Funkcją określonego w tym przepisie pięcioletniego terminu jest ustanowienie bezwzględnej granicy czasowej, po upływie której skarga o wznowienie nie może być wniesiona, za wyjątkiem spraw opartych na podstawie braku należytej reprezentacji lub pozbawienia możliwości działania. Jednakże nie oznacza to, że składanie skargi opartej na art. 401 pkt 2 k.p.c. nie jest ograniczone terminem z przywołanego wyżej art. 407 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny wskazał za Sądem Najwyższym, że „termin określony w art. 407 § 1 k.p.c. jest terminem procesowym ustawowym. Należy więc stwierdzić, że pięcioletni termin *ad quem* od uprawomocnienia się wyroku do wniesienia skargi o wznowienie postępowania (art. 408 k.p.c.) nie ma zastosowania, jeżeli skarga jest wnoszona ze względu na to, że strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana, jednakże musi zostać zachowany trzymiesięczny termin *ad quo* do wniesienia skargi, liczony od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona, jej organ lub jej przedstawiciel ustawowy (art. 407 § 1 k.p.c.)” - (postanowienie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2012 r., IV CZ 131/12, LEX nr 1288740). Z uwagi na przedmiot niniejszego postępowania (skarga o wznowienie postępowania), za bezprzedmiotowy należy uznać wniosek dowodowy na okoliczność przyczyn niezłożenia przez stronę w terminie skargi kasacyjnej w sprawie zakończonej wspomnianym wyrokiem z dnia 10 listopada 2014 r., III AUa 84/14. Wobec zaistnienia podstawy do odrzucenia skargi pominęto, jako bezzasadny, wniosek o wstrzymanie wykonania zaskarżonego wyroku na podstawie art. 414 k.p.c.

Na powyższe postanowienie zażalenie złożyła ubezpieczona, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 408 i art. 410 § 1 k.p.c., przez ich niewłaściwe zastosowanie, prowadzące w konsekwencji do uznania, jakoby skarżącej nie przysługiwał termin do złożenia skargi o wznowienie postępowania, a ponadto jakoby złożenie skargi nastąpiło po terminie. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu żaląca się podniosła, że wobec niewyjaśnienia przez Sąd Apelacyjny powodów odrzucenia skargi, tj. braku odniesienia stanu faktycznego niniejszej sprawy do zastosowanych przez ten Sąd przepisów, w szczególności wobec rzekomego upływu terminu do złożenia skargi, ubezpieczona zmuszona jest ponowić dotychczasową argumentację. Zdaniem żalącej się, wystąpił bowiem brak jej należytej reprezentacji w przedmiotowej sprawie z uwagi na nieustanowienie pełnomocnika z urzędu, przez co ubezpieczona nie wiedziała o tym, że przysługuje jej prawo złożenia skargi kasacyjnej (za pośrednictwem pełnomocnika) od wyroku Sądu Apelacyjnego. Z tych powodów ubezpieczona zarówno nie złożyła skargi kasacyjnej, jak i nie była w stanie w sposób należyty i wyczerpujący przedstawić swojej argumentacji w postępowaniu zakończonym zaskarżonym wyrokiem. Ubezpieczona powołała się na treść postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 1997 r. (III CKN 10/96, OSP 1997 nr 9, poz. 172), w którym Sąd ten stwierdził, iż niedziałanie w procesie pełnomocnika z urzędu może uzasadniać wznowienie postępowania na podstawie przewidzianej w art. 401 pkt 2 k.p.c. Sąd Apelacyjny nie zastosował właściwie wskazanych w zarzucie zażalenia przepisów - gdyby zastosował je przy uwzględnieniu argumentacji podanej w uzasadnieniu skargi, wówczas musiałby skargę uwzględnić.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie zasługuje na uwzględnienie.

Inicjując rozważania w niniejszej sprawie podkreślić należy, że w postępowaniu cywilnym obowiązuje wyrażona w art. 365 § 1 k.p.c. zasada niewzruszalności prawomocnych wyroków sądowych. Przepisy określające warunki, na jakich może nastąpić uchylenie lub zmiana prawomocnego wyroku, muszą być zatem - jako wyjątek od wspomnianej reguły - interpretowane ściśle. Instytucja wznowienia postępowania opiera się na przysługującej poza tokiem instancji skardze o presumpcję wadliwego procesu i zastąpienie zapadłego orzeczenia orzeczeniem nowym. Zakres postępowania zapoczątkowanego skargą o wznowienie wytycza norma art. 412 § 1 k.p.c., zgodnie z którą sąd rozpoznaje sprawę na nowo w granicach, jakie określa podstawa wznowienia. Z brzmienia

cytowanego przepisu jednoznacznie wynika, że przedmiotem postępowania jest udowodnienie istnienia podstawy, na której oparto skargę w konkretnej sprawie. W konsekwencji zakres ponownego rozpoznania sprawy uwarunkowany jest przyczyną wznowienia wskazaną przez skarżącego i nie jest dopuszczalne wyjście poza tę przyczynę. W świetle art. 409 k.p.c. istotnym elementem skargi o wznowienie postępowania jest zatem podanie podstawy wznowienia oraz jej uzasadnienie. Skarga o wznowienie postępowania podlega badaniu przez sąd pod kątem dopuszczalności o dwojakim charakterze, tj. dopuszczalności samej skargi oraz dopuszczalności wznowienia postępowania. O dopuszczalności decyduje zaś zachowanie ustawowego terminu do jej wniesienia (art. 407 i 408 k.p.c.) oraz oparcie skargi na ustawowych podstawach wymienionych w art. 401, art. 401¹ i art. 403 k.p.c. Oba wymienione warunki dopuszczalności skargi są ze sobą związane, gdyż wskazana przez stronę podstawa wznowienia determinuje rodzaj i sposób liczenia biegu terminów do wniesienia skargi o wznowienia postępowania.

Nadzwyczajny charakter tego środka prawnego, skierowanego przeciwko prawomocnemu orzeczeniu, powoduje, że wznowienie postępowania może nastąpić wyłącznie z powodów ściśle określonych w ustawie. Katalog podstaw wznowienia został zawarty w art. 401, art. 401¹ i art. 403 k.p.c. i jest on wyczerpujący. Wszelkie inne okoliczności, wykraczające poza sytuacje taksatywnie wymienione w powołanych przepisach, nie mogą stanowić oparcia dla omawianej skargi. W doktrynie funkcjonuje przy tym podział podstaw wznowienia na przyczyny nieważności (art. 401 k.p.c.), które stanowią bezwzględny powód wznowienia w tym znaczeniu, że ich stwierdzenie w każdym przypadku skutkuje uchyleniem zaskarżonego orzeczenia, oraz tzw. podstawy restytucyjne (art. 403), których istnienie uzasadnia uchylenie orzeczenia tylko w przypadku wystąpienia związku przyczynowego zachodzącego między nimi a treścią rozstrzygnięcia, jak i wreszcie tę podstawę, jaką jest wydanie wyroku w oparciu o akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, umową międzynarodową lub ustawą (art. 401¹ k.p.c.). W niniejszej sprawie skarżąca powołała tę podstawę wznowienia, jaką jest pozbawienie możliwości działania lub brak należytej reprezentacji w rozumieniu art. 401 pkt 2 k.p.c. Tak wskazana podstawa

wznowienia stanowi więc punkt odniesienia dla określenia terminów do wniesienia skargi.

Możliwość wniesienia skargi o wznowienie postępowania ograniczona jest dwoma terminami.

Pierwszy jest wymieniony w art. 407 k.p.c. Zgodnie z § 1 tego artykułu, skarga o wznowienie postępowania powinna zostać wniesiona w terminie trzymiesięcznym. Termin ten liczy się zaś od dnia, w którym strona dowiedziała się o podstawie wznowienia, a gdy podstawą jest pozbawienie możliwości działania lub brak należytej reprezentacji - od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona, jej organ lub jej przedstawiciel ustawowy. W obu przypadkach wspomniany termin nie może jednak rozpocząć się przed uprawomocnieniem się wyroku, od którego wnoszona jest skarga, co jest o tyle oczywiste, że przedmiot skargi, po myśli cytowanego wcześniej art. 399 k.p.c., zawsze stanowi orzeczenie prawomocne.

Artykuł 407 § 1 k.p.c. określa początek biegu terminu do złożenia skargi jako datę uzyskania wiedzy o podstawie wznowienia, a w wypadku podstawy w postaci pozbawienia możliwości działania jako datę, w której strona dowiedziała się o wyroku. Wykładnia pojęcia „wiedzy strony o wyroku” nie jest jednolita, ale dominujące jest stanowisko, że o początku biegu terminu przesądza fakt dowiedzenia się o wyroku, a nie data, w której skarżący mógł się dowiedzieć o orzeczeniu i o jego treści (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2000 r., IV CKN 2/00, OSNC 2000 nr 10, poz. 192, Biul. SN 2000 nr 6, poz. 14, z dnia 23 listopada 2007 r., IV CZ 90/07, z dnia 11 maja 2012 r., II CZ 8/12, niepublikowane). Przyjąć należy, że skoro omawiany przepis wiąże początek biegu terminu do wniesienia skargi z dniem, w którym strona dowiedziała się o podstawie wznowienia, to istotne znaczenie należy przypisać powzięciu przez stronę faktycznej wiedzy o okoliczności decydującej o zaistnieniu tej podstawy. Wiedza ta powinna umożliwić stronie zarówno możliwość zakwalifikowania danych okoliczności jako spełniających przesłanki podstawy wznowienia, jak i wiarygodną ocenę prawdopodobnego ich wpływu na wynik sprawy. W wypadku podstawy wznowienia, jaką jest pozbawienia możliwości działania, początek terminu wyznacza wiedza o wyroku, z tym że powinna ona faktycznie umożliwić stronie możliwość jego zidentyfikowania i stwierdzenia, że dotyczy jej lub jej poprzedników prawnych.

Termin trzymiesięczny na wniesienie skargi jest przeznaczony na zapoznanie się z aktami sprawy, w której zapadł wyrok, analizę przebiegu postępowania w kontekście podstawy wznowienia i wniesienie skargi. Wniosek o wydanie odpisów oraz ich doręczenie realizuje jedynie zasadę jawności postępowania cywilnego i nie może być utożsamiany z czynnością sądową umożliwiającą stronie wniesienie skargi o wznowienie postępowania (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2012 r., II CZ 8/12, niepublikowane).

Z kolei zgodnie z art. 408 k.p.c., po upływie lat pięciu od uprawomocnienia się wyroku nie można żądać wznowienia, z wyjątkiem wypadku, gdy strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana. Zasadniczą funkcją pięcioletniego terminu jest ustanowienie bezwzględnej granicy czasowej, po której przekroczeniu skarga o wznowienie - poza wskazanymi w powołanym przepisie wyjątkami - nie może być skutecznie wniesiona. Jest to termin prekluzyjny prawa procesowego, w związku z czym nie podlega przywróceniu, a w razie jego upływu skarga o wznowienie jest niedopuszczalna (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2012 r., II CZ 2/12, z dnia 7 marca 2013 r., IV CZ 177/12, z dnia 28 lutego 2014 r., IV CZ 124/13, z dnia 3 kwietnia 2014 r., II UZ 19/14, z dnia 11 września 2014 r., III CZ 34/14, z dnia 9 października 2014 r., IV CZ 59/14, z dnia 13 lutego 2015 r., II CZ 98/14 i z dnia 7 maja 2015 r., II CZ 26/15, niepublikowane).

Zestawienie terminów określonych w art. 407 k.p.c. i art. 408 k.p.c. należy przy tym rozumieć w ten sposób, że art. 408 k.p.c. wprowadza drugi - pięcioletni - termin obowiązujący przy wnoszeniu skargi o wznowienie postępowania, który określa czas, w którym wniosek o wznowienie postępowania w ogóle może być skutecznie złożony. Ustawodawca przyjął w ten sposób, iż trzymiesięczny termin do wniesienia skargi przewidziany w art. 407 k.p.c. określa czasową dopuszczalność żądania wznowienia postępowania, opierającą się na powiązaniu przyczyny wznowienia ze świadomością jej istnienia, natomiast termin wymieniony w art. 408 k.p.c. wskazuje czas, w którym - przy zachowaniu terminu z art. 407 k.p.c. - w ogóle dopuszczalne jest żądanie wznowienia postępowania. Prekluzyjny charakter terminu określonego w art. 408 k.p.c. nie tylko uniemożliwia wniesienie po jego upływie skargi o wznowienie postępowania, ale także może powodować skrócenie

terminów wskazanych w art. 407 k.p.c., ponieważ upływ terminu pięcioletniego może uniemożliwić wykorzystanie w pełni (lub w ogóle) trzymiesięcznego terminu do wniesienia skargi. W takim przypadku należy przyjąć, że termin pięcioletni wyznacza granice dopuszczalności skargi o wznowienie postępowania. Termin pięcioletni nie obowiązuje tylko wtedy, gdy skarga o wznowienie postępowania opiera się na zarzucie niemożności działania lub braku należytej reprezentacji (art. 401 pkt 2 k.p.c.). W tych wypadkach nie ma terminu ograniczającego w sposób bezwzględny dopuszczalność wniesienia skargi o wznowienie postępowania, a jedynym terminem ograniczającym jej wniesienie jest termin trzymiesięczny wynikający z art. 407 § 1 k.p.c. Prekluzyjność terminu pięcioletniego sprawia również, że wyłącza on możliwość wnoszenia skargi o wznowienie wtedy, gdy podstawy do wznowienia postępowania zaistniały dopiero po jego upływie. W takich przypadkach bezprzedmiotowe będzie więc rozpoczęcie biegu trzymiesięcznego terminu, gdyż wniesienie skargi i tak jest już niedopuszczalne (por. m.in. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 1968 r., III CZP 59/68, OSNCP 1969 nr 7-8, poz. 124, czy też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2002 r., III AO 23/02, niepublikowane).

Konkludując wypada podzielić pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w przytoczonym w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia postanowieniu, zgodnie z którym pięcioletni termin *ad quem* od uprawomocnienia się wyroku do wniesienia skargi o wznowienie postępowania (art. 408 k.p.c.) nie ma zastosowania, jeżeli skarga jest wnoszona ze względu na to, że strona była pozbawiona możliwości działania lub nie była należycie reprezentowana, jednakże musi zostać zachowany trzymiesięczny termin *ad quo* do wniesienia skargi, liczony od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona, jej organ lub jej przedstawiciel ustawowy (art. 407 § 1 k.p.c.).

Wracając na grunt rozpoznawanej sprawy należy zauważyć, że skarżąca powołując jako podstawę wznowienia pozbawienie możliwości działania lub brak należytej reprezentacji w rozumieniu art. 401 pkt 2 k.p.c., domagała się wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 20 listopada 2014 r., zaś przedmiotową skargę wniosła w dniu 6 lipca 2015 r., a zatem z ponad czteromiesięcznym przekroczeniem terminu z art. 407 § 1 k.p.c.,

biegnącego od dnia dowiedzenia się o treści tegoż orzeczenia. W zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu skargi, żaląca się nie tylko nie kwestionuje zaistniałego opóźnienia i nie wnosi o przywrócenie uchybionego terminu do dokonania tej czynności procesowej, ale w ogóle nie zarzuca naruszenia przez Sąd Apelacyjny powołanego przepisu wychodząc z błędnego założenia, że w ocenie dopuszczalności niniejszej skargi zastosowanie ma tylko art. 408 k.p.c. Przedstawiona przez żalącą się argumentacja dotycząca braku pouczenia o możliwości wystąpienia o ustanowienie pełnomocnika z urzędu i spowodowanej tą niewiedzą nieskuteczności obrony interesów strony w toku procesu oraz niezłożenia skargi kasacyjnej od wyroku Sądu drugiej instancji, w istocie ma na celu wykazanie istnienia powołanej przez skarżącą podstawy wznowienia postępowania, natomiast nie pozwala na podważenie prawidłowości postanowienia o odrzuceniu skargi z powodu uchybienia terminu do jej wniesienia.

Kierując się przedstawionymi motywami i opierając się na treści art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł zatem o oddaleniu zażalenia.